

Katarzyna Wojewoda-Buraczyńska

Majątkowa wspólność małżeńska a odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe

Studenckie Zeszyty Naukowe 9/14, 138-147

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Majątkowa wspólność małżeńska a odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe

1. Uwagi ogólne

1. Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie wpływu majątkowej wspólności małżeńskiej na odpowiedzialność małżonka podatnika za jego zobowiązania podatkowe. W swojej pracy, odwołując się do obowiązujących rozwiązań prawnych oraz opierając się na bogatej literaturze przedmiotu, postaram się przedstawić podstawowe zasady tej odpowiedzialności, przesłanki jej powstania oraz jej zakres. Temat ten wydaje mi się szczególnie interesujący z uwagi na specyfikę odpowiedzialności małżonka podatnika z majątku wspólnego. W niniejszym opracowaniu postaram się wykazać **wady przyjętych rozwiązań prawnych** poprzez porównanie zasad odpowiedzialności obowiązujących na gruncie prawa podatkowego z odpowiedzialnością małżonka za długi współmałżonka wynikającą z prawa cywilnego. Ponadto przedstawię **argumenty podważające zgodność przepisów Ordynacji podatkowej¹ z Konstytucją²**.

Praca poświęcona jest zasadom odpowiedzialności małżonka podatnika za jego zobowiązania podatkowe, w sytuacji, gdy małżonkowie pozostają w ustroju majątkowej wspólności ustawowej. Poza ramami niniejszego opracowania znalazły się przypadki odpowiedzialności małżonka podatnika, gdy małżonkowie zawarli majątkową umowę małżeńską, modyfikującą wspólność ustawową oraz gdy nie posiadają majątku wspólnego.

2. Małżeński ustrój majątkowy jest to sytuacja prawna małżonków względem przedmiotów majątkowych nabytych przez małżonków przed i po zawarciu małżeństwa.³ Jak powszechnie wiadomo, z mocy prawa z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami ustawowa wspólność majątkowa. Do majątku wspólnego wchodzi przedmioty ma-

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.).

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).

³ M. Nazar [w:] T.A. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Niezbecka, Zarys prawa cywilnego, Lublin 2002, s. 556.

jątkowe nabyte w czasie trwania wspólności. Bez znaczenia jest to, czy przedmioty te nabyli oboje, czy też tylko jeden z małżonków. Obok majątku wspólnego każdy z małżonków posiada swój majątek osobisty, którego składniki są ściśle określone przez prawo.⁴

3. W Ordynacji podatkowej brak jest definicji pojęcia odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe. Odpowiedzialność ta mieści się w zakresie znaczeniowym szerszego pojęcia odpowiedzialności podatkowej.⁵ Ta ostatnia może być rozumiana jako prawo wierzyciela podatkowego do żądania zapłaty podatku od podmiotów ponoszących odpowiedzialność oraz jako prawo stosowania przymusowej egzekucji należnych podatków z majątku odpowiedzialnych osób⁶.

Powszechnie przyjmuje się, iż za zobowiązanie podatkowe odpowiada całym swoim majątkiem podmiot, na którym ciąży to zobowiązanie. Odpowiada on za swoje własne działania (ewentualnie zaniechania)⁷. Odpowiedzialność podatkowa przede wszystkim spoczywa więc na podatniku, który odpowiada za własny dług, co oznacza, iż podatnik za zobowiązania podatkowe odpowiada swoim majątkiem⁸. Ordynacja podatkowa, mając na uwadze interes wierzyciela podatkowego, istotnie przełamuje tę zasadę. Mianowicie podatnik, który pozostaje w związku małżeńskim z ustrojem wspólności majątkowej, ponosi odpowiedzialność nie tylko z całego swojego majątku. Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe podatnika rozciąga się również na majątek wspólny małżonków.⁹

2. Odpowiedzialność małżonka podatnika pozostającego w ustroju wspólności majątkowej

Jak już wspomniałam, odpowiedzialność za wynikające ze zobowiązań podatkowych podatki ponosi podatnik, ale odpowiada on nie tylko swoim majątkiem osobistym. Gdy pozostaje w związku małżeńskim z ustrojem ustawowej wspólności majątkowej, wówczas odpowiedzialność dotyka także jego małżonka, ciężąc na majątku wspólnym.¹⁰

⁴ Por. art. 31 § 1 i art. 33 k.r.o.

⁵ A. Gorgol [w:] W. Wójtowicz, A. Gorgol, A. Kuś, A. Niezgodna, P. Smoleń, Zarys finansów publicznych i prawa finansowego, wyd. IV, Zakamycze 2005, s. 178.

⁶ M. Szustek-Janowska [w:] A. Gorgol, B. Kucia-Guściora, P. Smoleń, M. Szustek-Janowska, W. Wójtowicz, Prawo podatkowe – część ogólna i szczegółowa, wyd. IV, Bydgoszcz – Lublin 2005, s. 94.

⁷ Por. A. Mariański, Odpowiedzialność za zobowiązania podatnika, płatnika, inkasenta w prawie polskim, Łódź 1999, s. 9–11.

⁸ Por. art. 26 Ordynacji podatkowej.

⁹ Por. art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej.

¹⁰ Por. art. 29 § 1 w zw. z art. 26 Ordynacji podatkowej.

Do powstania odpowiedzialności po stronie małżonka niezbędne jest zatem pozostawanie w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej. Nie jest to jednak jedyna przesłanka. Obok majątku wspólnego musi przede wszystkim zaistnieć podatek, nie jest konieczne przekształcenie się podatku w zaległość podatkową. Nie bez znaczenia jest moment powstania zobowiązania podatkowego. Z majątku wspólnego małżonek ponosi odpowiedzialność tylko wówczas, gdy zobowiązanie podatkowe powstało w trakcie trwania wspólności majątkowej. Wyłączenie lub ograniczenie wspólności skutkować będzie na przyszłość, wobec zobowiązań powstałych po dacie tegoż wyłączenia lub ograniczenia.¹¹

Zgodnie z brzmieniem Ordynacji podatkowej¹² odpowiedzialność z majątku wspólnego małżonków powstaje z mocy prawa. Nie jest konieczne wydanie odrębnej decyzji przed wszczęciem egzekucji z tegoż majątku. Przymusowa realizacja zaległości podatkowych podatnika z majątku wspólnego prowadzona jest wyłącznie na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego tylko na samego podatnika.¹³ Ponadto, egzekucja z majątku wspólnego nie musi być poprzedzona bezskuteczną egzekucją z majątku osobistego dłużnika, jak to ma miejsce w przypadku odpowiedzialności osób trzecich.¹⁴

Co więcej, małżonek podatnika w świetle Ordynacji podatkowej, nie został uznany za stronę w postępowaniu podatkowym w sytuacji ponoszenia odpowiedzialności z majątku wspólnego.¹⁵ W ten sposób, w tymże postępowaniu, pozbawiony został wszelkich uprawnień proceduralnych, a w szczególności możliwości wnoszenia zarzutów czy też środków zażalenia.¹⁶ Nie ma możliwości wyłączenia lub ograniczenia swojej odpowiedzialności¹⁷, ani też nie ma wpływu na proces wymiaru podatku oraz na jego wysokość.¹⁸

Odpowiedzialność małżonka podatnika jest zatem odpowiedzialnością za cudzy dług. Powstaje równoległe z odpowiedzialnością samego

¹¹ Por. art. 29 § 2 Ordynacji podatkowej oraz szerzej: M. Szustek–Janowska [w:] *Prawo podatkowe...*, s. 96, a także A. Mariański, *Odpowiedzialność za zobowiązania...*, s. 35–36.

¹² Por. art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej.

¹³ A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe*, Lublin 2000, s. 38.

¹⁴ Por. art. 108 § 4 Ordynacji podatkowej oraz A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich...*, s. 39.

¹⁵ Por. art. 133 Ordynacji podatkowej.

¹⁶ A. Mariański, *Odpowiedzialność małżonka za zobowiązania podatkowe*, „Monitor Podatkowy” 2003, nr 2, s. 24.

¹⁷ A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich...*, s. 39.

¹⁸ B. Brzeziński, *Ordynacja podatkowa*, „Przegląd Podatkowy” 1997, nr 11, s. 3–4.

podatnika, niejako automatycznie.¹⁹ Jest to odpowiedzialność za podatek, a nie za zaległość podatkową.²⁰ Zakres odpowiedzialności współmałżonka pokrywa się z zakresem odpowiedzialności samego dłużnika.²¹ Oczywiście ograniczona jest do majątku wspólnego i nie obejmuje majątku osobistego małżonka podatnika²².

W odróżnieniu od odpowiedzialności osób trzecich, Ordynacja podatkowa nie określa małżonka podatnika jako dłużnika solidarnego.²³ Ponieważ odpowiedzialności solidarnej nie można domniemywać²⁴, należy przyjąć, iż w tym przypadku mamy do czynienia z odpowiedzialnością *in solidum*. Wierzyciel podatkowy ma bowiem jedną wierzytelność względem obojga współmałżonków, ale z dwóch różnych tytułów. Jednocześnie zapłacenie przez jednego z małżonków, zwalnia drugiego z obowiązku świadczenia i powoduje wygaśnięcie zobowiązania. Ponadto, odpowiedzialność małżonka nie jest odpowiedzialnością posiłkową. Organ podatkowy może swobodnie wybrać majątek, z którego będzie prowadził egzekucję.²⁵

3. Ocena obowiązujących rozwiązań prawnych

1. W świetle Ordynacji podatkowej małżonek, pozostający w ustroju wspólności majątkowej, został pozbawiony podmiotowości podatkowej. Część jego majątku, wchodząca w skład majątku wspólnego małżonków, została bez ograniczeń udostępniona wierzycielowi podatkowemu.²⁶ Nie jest on stroną postępowania podatkowego, którego wynik może wywoływać bezpośrednie skutki w sferze jego uprawnień. Co więcej, brak jest jakichkolwiek środków, które pozwalałyby małżonkowi podatnika podjąć skuteczną obronę swoich praw.

2. Wejście w życie Ordynacji podatkowej znacznie pogorszyło sytuację małżonka podatnika. W poprzednim stanie prawnym²⁷ jego sytuacja wyglądała nieco inaczej. Był on dłużnikiem solidarnym z podatnikiem, odpowiadał tylko za zaległości podatkowe.²⁸ Ponadto w sytuacji, gdy podatek

¹⁹ B. Brzeziński, Ordynacja podatkowa, s. 3.

²⁰ M. Szustek-Janowska [w:] Prawo podatkowe..., s. 96.

²¹ A. Gorgol [w:] Zarys..., s. 179.

²² A. Mariański, Odpowiedzialność za zobowiązania..., s. 18.

²³ Por. art. 107 § 1 Ordynacji podatkowej.

²⁴ Por. art. 369 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

²⁵ A. Mariański, Odpowiedzialność za zobowiązania..., s. 24–27.

²⁶ M. Szustek-Janowska [w:] Prawo podatkowe..., s. 96.

²⁷ Zob. ustawa z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.).

²⁸ Por. art. 41 ustawy o zobowiązaniach podatkowych.

nie płacił terminowo swoich zobowiązań podatkowych, organ podatkowy przed wszczęciem egzekucji z majątku wspólnego wydawał decyzję o odpowiedzialności małżonka podatnika jako osoby trzeciej.²⁹ Co więcej, organ podatkowy, mimo powstania zaległości podatkowych, mógł odstąpić od wydania decyzji o odpowiedzialności małżonka, powołując się na zasady współzycia społecznego lub inne ważne względy społeczno-gospodarcze.³⁰ Najprawdopodobniej konieczność wydania odrębnej decyzji zbyt wydłużała postępowanie, stąd zrezygnowano z tego rozwiązania. Interesy wierzyciela podatkowego przeważyły nad prawami małżonka podatnika, który utracił podmiotowość w postępowaniu podatkowym, a część jego majątku została udostępniona organom podatkowym.³¹ Wydaje się jednak, iż obowiązujące w przeszłości zasady odpowiedzialności małżonka podatnika z majątku wspólnego, również obecnie mogłyby znaleźć zastosowanie. Polepszyłoby to znacznie sytuację małżonka podatnika, przywracając równowagę między interesem fiskusa a prawami obywatela.

3. Również pewne rozwiązania zawarte w Kodeksie rodzinnym, cechujące odpowiedzialność małżonka za długi współmałżonka³², mogłyby znaleźć zastosowanie w Ordynacji podatkowej. Zgodnie z ogólnymi zasadami, jeżeli zobowiązanie zostało zaciągnięte przez oboje małżonków, wierzyciel może domagać się zaspokojenia z ich majątków osobistych oraz z majątku wspólnego.³³ By chronić ekonomiczne podstawy funkcjonowania rodziny, **Kodeks rodzinny szczegółowo reguluje odpowiedzialność z majątku wspólnego za długi zaciągnięte przez jednego z małżonków, uwzględniając jednocześnie interesy wierzyciela.**³⁴ **Zakres tej odpowiedzialności zależy jest od tego, czy dłużnik zaciągnął zobowiązanie za zgodą albo bez zgody małżonka oraz czy zobowiązanie to wynika, czy też nie, z czynności prawnej.**³⁵

Jeżeli bowiem jeden z małżonków zaciągnął dług za zgodą drugiego małżonka, wówczas wierzyciel może żądać zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności zarówno z majątku osobistego dłużnika, jak i z majątku objętego wspólnością małżeńską.³⁶ Zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania wyjątkowo może być zastąpiona zezwoleniem sądu³⁷. Wów-

²⁹ I. Lewandowska, W trakcie małżeństwa i po rozwodzie, „Rzeczpospolita” 1998, nr 202.

³⁰ Por. art. 40 § 2 ustawy o zobowiązaniach podatkowych.

³¹ M. Szustek-Janowska [w:] Prawo podatkowe..., s. 95–96.

³² Por. art. 41 Kodeksu rodzinnego.

³³ T. Smoczyński, Prawo rodzinne i opiekuńcze, wyd. 4, Warszawa 2005, s. 115.

³⁴ M. Nazar [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, Prawo rodzinne, Warszawa 2005, s. 159.

³⁵ Por. art. 41 § 1 i 2 Kodeksu rodzinnego.

³⁶ Por. art. 41 § 1 Kodeksu rodzinnego oraz T. Smoczyński, Prawo rodzinne..., s. 116–117.

³⁷ Por. art. 39 Kodeksu rodzinnego.

czas wierzyciel będzie mógł sięgnąć również do majątku wspólnego małżonków.³⁸

Natomiast zobowiązanie zaciągnięte bez zgody współmałżonka (oraz bez zezwolenia sądu), a także zobowiązanie, które nie wynika z czynności prawnej, będzie mogło być egzekwowane wyłącznie z majątku osobistego dłużnika oraz enumeratywnie wymienionych w Kodeksie rodzinnym składników majątku wspólnego, stanowiących dochody małżonka – dłużnika.³⁹

Zgoda małżonka nie oznacza, iż wierzyciel ma dodatkowego dłużnika. Małżonek bowiem nie staje się zobowiązany do spełnienia świadczenia, ale tylko do znoszenia, w razie potrzeby, zaspokojenia wierzyciela z majątku wspólnego.⁴⁰

Przedstawione powyżej zasady odpowiedzialności małżonka za długi współmałżonka pozwalają stwierdzić, iż Kodeks rodzinny dąży do wyważenia interesów zarówno rodziny, jak i wierzyciela. Poprzez wyrażenie zgody, małżonek dłużnika ma szansę dowiedzieć się o istnieniu i wysokości zobowiązań obciążających ich wspólny majątek. Ma więc realny wpływ na zakres swojej odpowiedzialności, bowiem brak zgody z jego strony wyłączy (co do zasady) ryzyko egzekucji z majątku wspólnego małżonków. Co więcej, aby skutecznie dochodzić należności z majątku wspólnego, wierzyciel powinien uzyskać klauzulę wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika.⁴¹ Jednocześnie wydaje się, iż z punktu widzenia wierzyciela, sytuacja taka jest również korzystna, gdyż uzyskanie zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania znacznie polepsza jego sytuację.

Ordynacja podatkowa przejęła z Kodeksu rodzinnego regulację majątkowych stosunków małżeńskich, nie wprowadzając w tym zakresie autonomicznych rozwiązań. Jednak przyjęta przez Ordynację podatkową regulacja odpowiedzialności małżonka podatnika za zobowiązania podatkowe, znacznie różni się od zasad odpowiedzialności wynikających z Kodeksu rodzinnego. Jest to z pewnością podyktowane dążeniem do maksymalnej ochrony interesów wierzyciela podatkowego. Jednak, jak wynika z przedstawionych rozwiązań, możliwe jest pogodzenie praw przysługujących wierzycielowi, z ochroną uprawnień podmiotów odpowiedzialnych. Nie wydaje się możliwe uzależnienie odpowiedzialności małżonka podatnika od zgody tegoż małżonka na powstanie zobowiązania podatkowego. Z punktu widzenia wierzyciela podatkowego, ograniczenie

³⁸ Zob. szerzej M. Nazar [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, s. 161–162.

³⁹ Por. art. 41§ 2 Kodeksu rodzinnego.

⁴⁰ M. Nazar [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 159.

⁴¹ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 118.

odpowiedzialności podatnika wyłącznie do jego majątku osobistego z pewnością nie byłoby korzystne. Może wystarczyłoby rozszerzenie jej na enumeratywnie wymienione składniki majątku wspólnego, jak czyni to Kodeks rodzinny.⁴² Tym bardziej konieczność posiadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w celu skutecznego wszczęcia egzekucji, jako koniecznej przesłanki przymusowej realizacji zobowiązań podatkowych, nie wydaje się niekorzystnym czy też zbyt uciążliwym rozwiązaniem. Jednocześnie małżonek podatnika uzyskałby status podmiotu, a nie jak obecnie przedmiotu postępowania. Takie rozwiązanie nie tylko dałoby mu możliwość dowiedzenia się o istnieniu zobowiązania, ale przede wszystkim stwarzałoby szansę na podjęcie skutecznej obrony. Rozwiązania Kodeksu rodzinnego wykluczają automatyzm w sięganiu do majątku wspólnego małżonków nawet, gdy zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą małżonka. W przypadku zobowiązań podatkowych, małżonek podatnika nie tylko nie ma wpływu na ich powstanie, ale też nie został wyposażony w żadne środki umożliwiające weryfikację zasadności i prawidłowości obliczenia należności.

4. Także Ordynacja podatkowa przewiduje rozwiązania mające na uwadze interesy osób ponoszących dodatkową odpowiedzialność. Mam tu na myśli regulację odpowiedzialności osób trzecich.⁴³ Co do zasady, jedną z koniecznych przesłanek powstania ich odpowiedzialności jest wydanie decyzji przez organ podatkowy.⁴⁴ Ponadto decyzja ta może być wydana dopiero, gdy zobowiązanie podatkowe przekształci się w zaległość podatkową.⁴⁵ Osoby trzecie ponoszą odpowiedzialność subsydiarną, bowiem dla skutecznego wszczęcia egzekucji z majątku osoby trzeciej niezbędne jest wcześniejsze bezskuteczne prowadzenie egzekucji z majątku podatnika.⁴⁶ Zaliczenie małżonka podatnika do kategorii osób trzecich lub chociażby ukształtowanie jego odpowiedzialności w oparciu o przedstawione przeze mnie zasady znacznie polepszyłyby jego sytuację, dając możliwość aktywnego udziału w dotyczącym go postępowaniu.

5. Najcięższym zarzutem jest jednak wątpliwość w zgodność przyjętych w Ordynacji podatkowej rozwiązań z Konstytucją. Ochrona prawa własności na gruncie przepisów konstytucyjnych jest rozumiana bardzo szeroko.⁴⁷ Wszelka własność podlega ochronie państwa. Nie oznacza to

⁴² Por. art. 41§ 2 Kodeksu rodzinnego.

⁴³ Por. art. 107–119 Ordynacji podatkowej.

⁴⁴ Por. art. 108 Ordynacji podatkowej oraz szerzej A. Gorgol [w:] Zarys..., s. 181–183.

⁴⁵ Por. art. 107 § 1 Ordynacji podatkowej.

⁴⁶ Por. art. 108 § 4 Ordynacji podatkowej.

⁴⁷ Por. art. 21 i 64 Konstytucji oraz S. Babiarz [w:] S. Babiarz, B. Dauter, B. Gruszczyński, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka–Medek, Ordynacja podatkowa. Komentarz, Warszawa 2005, s. 148.

jednak, iż jest ona nienaruszalna. Konstytucja wyraźnie przewiduje zarówno wyłączenie, jak i ograniczenie tego prawa. Pozbawienie własności dopuszczalne jest pod dwoma warunkami. Po pierwsze musi być dokonane na cele publiczne, czyli podyktowane interesem publicznym. Ponadto konieczne jest wypłacenie odszkodowania. Ordynacja podatkowa dopuszcza sytuacje, w których współmałżonkowi będzie odebrana własność, nie przewidując w zamian żadnej rekompensaty. Wątpliwe jest również, aby przyjęte rozwiązania leżały w interesie publicznym. Ograniczenie własności natomiast będzie dopuszczalne, gdy ma podstawę ustawową oraz gdy nie narusza istoty tego prawa. Pierwszy warunek z pewnością Ordynacja podatkowa realizuje. Jednak odebranie własności nie może być uznane za nienaruszające istoty tegoż prawa.⁴⁸ Państwo, które ma obowiązek stać na straży własności, wykorzystuje swoją silniejszą pozycję i chroni swoje interesy kosztem zagwarantowanych w Konstytucji praw obywatela. Przedmiotowe traktowanie jednostki z pewnością nie służy dobru publicznemu. Nadużywanie przez państwo władzy i dominującej pozycji rodzi sprzeciw wobec jakichkolwiek działań organów państwowych. Zachęca również do nieprzestrzegania prawa, co jest zjawiskiem szkodliwym, mogącym w konsekwencji zaszkodzić państwu. Wszelkie wyjątki, jakie dopuszcza Konstytucja w zakresie ograniczania praw obywateli, powinny być wprowadzane z wielką ostrożnością i tylko w sytuacjach wyjątkowych. Tego postulatu Ordynacja podatkowa niestety nie realizuje. Sięganie fiskusa do majątku wspólnego małżonków jest automatycznym następstwem niezapłacenia podatku przez podatnika.

6. Przedstawione w niniejszym opracowaniu podstawowe zasady odpowiedzialności małżonka podatnika (pozostającego w ustroju wspólności majątkowej) za jego zobowiązania podatkowe służą ochronie interesów wierzyciela podatkowego. Ich zastosowanie prowadzi do zaspokojenia wierzyciela z majątku osób, które na podstawie przepisów prawa podatkowego nie były zobowiązane do wykonania świadczenia podatkowego.⁴⁹

Instytucja ta wyraźnie uprzywilejowuje jedną stronę stosunków prawno-podatkowych, jaką jest wierzyciel zobowiązań podatkowych.⁵⁰ Umożliwia bowiem dochodzenie należności podatkowych, jeżeli sam podatnik nie jest w stanie wykonać ciężącego na nim obowiązku zapłaty.⁵¹ Ordynacja podatkowa odrzuca wszelkie rozwiązania, które choćby nieznacznie

⁴⁸ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Zakamycze 2000, s. 32–33 i 76–77.

⁴⁹ Por. A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich...*, s. 146.

⁵⁰ Por. *ibidem*, s. 149.

⁵¹ Por. A. Mariański, *Odpowiedzialność za zobowiązania...*, s. 9.

mogłyby osłabić pozycję wierzyciela podatkowego lub spowodować wydłużenie postępowania. Obowiązujące regulacje ukierunkowane są na maksymalną skuteczność i efektywność realizacji zobowiązań podatkowych.

Należy pamiętać, iż ponoszenie odpowiedzialności przez inne podmioty niż podatnik jest wyjątkiem od zasady, że każdy odpowiada za własne działania i zaniechania. Dlatego też przepisy odnoszące się do odpowiedzialności takich podmiotów nie mogą być interpretowane w sposób rozszerzający.⁵² Z tego też powodu odpowiedzialność innych niż sam podatnik osób powinna występować niezwykle rzadko, tylko w sytuacjach wyjątkowych, szczególnie określonych w przepisach prawa. Tym bardziej trudno zaakceptować uregulowanie sytuacji małżonka podatnika, który odpowiadając za cudzy dług nie ma możliwości poddania jakiegokolwiek weryfikacji dotyczących go decyzji.

Można mieć uzasadnione wątpliwości co do niezbędności i trafności przyjętych rozwiązań. Prawo cywilne oraz administracyjne przewiduje bowiem szereg instytucji, które mają na celu ochronę interesów wierzyciela, a jednocześnie uwzględniają sytuację dłużnika. Ordynacja podatkowa wzoruje się na cywilistycznych instrumentach ochrony, jednak znacznie je upraszcza, by zapewnić jak największą ich skuteczność.⁵³

Jedynym sposobem ograniczenia ryzyka ponoszenia odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe podatnika przez jego małżonka jest jego prawo do zwrócenia się z żądaniem do organu podatkowego o wydanie zaświadczenia o wysokości zaległości podatkowych podatnika.⁵⁴ Ponadto, małżonkowie zawsze mogą zawrzeć małżeńską umowę majątkową wprowadzającą między nimi ustrój rozdzielności majątkowej lub rozdzielności z wyrównaniem dorobków.⁵⁵

Obowiązujące rozwiązania prawne w zakresie odpowiedzialności małżonka podatnika z majątku wspólnego cechuje wyraźna dominacja interesu publicznego nad uprawnieniami jednostki. Dysproporcja między przywilejami fiskusa a środkami przysługującymi obywatelowi jest rażąca. Te same cele fiskalne mogłyby być osiągnięte przy zastosowaniu środków mniej krzywdzących jednostkę. Takie ukształtowanie zasad odpowiedzialności małżonka podatnika za jego zobowiązania podatkowe

⁵² Por. *ibidem*, s. 10.

⁵³ Por. A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich...*, s. 146.

⁵⁴ Por. art. 306a–306h Ordynacji podatkowej oraz szerzej na ten temat: J. Zubrzycki [w:] B. Adamiak, J. Borkowski, R. Mastalski, J. Zubrzycki, *Ordynacja podatkowa – komentarz 2003*, Wrocław 2003, s. 937–949.

⁵⁵ Por. art. 47 § 1 Kodeksu rodzinnego.

w sytuacji, gdy małżonkowie pozostają w ustroju wspólności majątkowej, jest przejawem dążenia państwa do zaspokojenia swoich interesów majątkowych za wszelką cenę, nawet kosztem zagwarantowanych w Konstytucji uprawnień obywatela.

Bibliografia:

Adamiak B., Borkowski J., Mastalski R., Zubrzycki J., Ordynacja podatkowa – komentarz 2003, Wrocław 2003.

Babiarz S., Dauter B., Gruszczyński B., Hauser R., Kabat A., Niezgodka-Medek M., Ordynacja podatkowa. Komentarz, Warszawa 2005.

Brzeziński B., Ordynacja podatkowa, „Przegląd Podatkowy” 1997, nr 11.

Filipiak T.A., Mojak J., Nazar M., Niezbecka E., Zarys prawa cywilnego, Lublin 2002.

Gorgol A., Kucia-Guściora B., Smoleń P., Szustek-Janowska M., Wójtowicz W., Prawo podatkowe – część ogólna i szczegółowa, wyd. IV, Bydgoszcz – Lublin 2005.

Ignatowicz J., Nazar M., Prawo rodzinne, Warszawa 2005.

Lewandowska I., W trakcie małżeństwa i po rozwodzie, „Rzeczpospolita” 1998, nr 202.

Mariański A., Odpowiedzialność małżonka za zobowiązania podatkowe, „Monitor Podatkowy” 2003, nr 2.

Mariański A., Odpowiedzialność za zobowiązania podatnika, płatnika, inkasenta w prawie polskim, Łódź 1999.

Olesińska A., Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe, Lublin 2000.

Skrzydło W., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Zakamycze 2000.

Smyczyński T., Prawo rodzinne i opiekuńcze, wyd. 4, Warszawa 2005.

Wójtowicz W., Gorgol A., Kuś A., Niezgoda A., Smoleń P., Zarys finansów publicznych i prawa finansowego, wyd. IV, Zakamycze 2005.